

ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВЗАЄМОДІЯ З ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРИ

В банківському законодавстві України існує велика кількість дефініцій (визначень) різних понять, які за змістом інколи навіть суперечать одне одному. Наприклад, деякі з них формулюють поняття банківської, аудиторської та іншої фінансової діяльності, інші – поняття фінансових операцій, тобто банківських угод, валютних операцій, бухгалтерського обліку, поняття деяких видів покарань, в тому числі, штрафу, припинення операцій по рахунках, особливості конструкцій складів фінансових правовідносин при проведенні бюджетних та податкових операцій та інші. При цьому якщо враховувати, що за характером власності банки різних країн можна поділити на три види, а саме: 1) державні – 100 % капіталу центрального банку цих країн належить державі (Україна, Великобританія, Франція, Іспанія і Німеччина); 2) акціонерні – весь капітал цих банків практично належить комерційним банкам (США) чи іншим фінансовим установам; 3) змішані – держава володіє лише частиною капіталу центрального банку (Японія, Швеція та ін.), то можна передбачити, що має місце велика кількість дефініцій банківської діяльності.

При цьому не завжди враховується просте правило, що при включенні дефініцій в текст нормативно-правового акту необхідно виходити з того, що вона повинна бути побудована чітко, логічно, послідовно. Їй притаманні, як правило, чотири елементи;

- визначення поняття, тобто те, що визначається;
- предикат, тобто те, що говорить про об'єкт, який визначається;
- родова ознака, тобто якась притаманна декільком однаковим предметам або явищам;
- видова відмінність, тобто якість, що характерна тільки для конкретного поняття [1, с. 362].

Тому пріоритет у виданні нормативно-правових актів в банківській та грошово-кредитній політиці необхідно віддати Національному банку.

Правовий статус Національного банку України на сьогодні є відображенням тих процесів, що відбуваються в економіці, рівня розвитку її політичних інститутів, демократичних традицій суспільства, його економічної культури тощо [2, с. 15]. Дійсно Національний банк як і центральні банки інших країн – це юридичні особи, які мають особливий статус. Характерною особливістю є те, що їх майно відособлено від майна держави. Хоча, на перший погляд, це майно хоч і формально, але перебуває у державній власності, разом з тим, розпоряджається ним Національний банк як власник. Цим Національний банк відрізняється від державних банків, майно яких повністю контролюється державою. Правовий статус Національного банку в Україні визначений в основному в Законі України “Про Національний банк України”.

Специфікою Національного банку та центральних банків інших країн є те, що вони поєднують в собі окремі риси комерційної банківської установи й державного відомства, а також наділені певними владними повноваженнями у сфері регулювання грошово-кредитної та банківської систем.

У своєму виступі хотілося б зупинитися на вирішенні питання розкриття понятійного апарату, що супроводжує діяльність банків як фінансових посередників. Фінансові посередники, у тому числі і банки, займають одне з провідних місць як на національному, так і у закордонному фінансовому ринку.

Федерік Мишкін розглядає фінансове посередництво банків та інших інститутів як процес непрямого інвестування, при якому фінансові посередники залучають кошти у тих, хто їх зекономив, та, в свою чергу, надають позики іншим [1, с. 903]. Таким чином, фінансове посередництво можна розглядати як звичайну професійну посередницьку діяльність на фінансових ринках, враховуючи комісійну діяльність з цінними паперами, представницьку, брокерську та ін. Що стосується банків, то в багатьох державах вони займають провідну роль серед фінансових посередників, виконують на міжнародних фінансових ринках, як правило, три основні функції: міжнародні платежі; посередництво балансового і небалансового типів [4, с. 431].

Слід відмітити, що до цього часу основна увага законодавця зосереджена на розкритті таких понять як “банк” і “банківська діяльність”. На наш погляд, це викликано тим, що в системах права існують різні підходи до визначення цих понять.

Так, законодавство держав, які відносяться до континентальної системи права підтримують загальний підхід до визначення цих понять через сукупність здійснюваних ними функцій. Як правило під банком розуміють кредитну установу, що виключно має право здійснювати такі банківські операції: залучати у вклади грошові кошти; розміщувати їх від свого імені, за свій рахунок і на свій ризик на умовах повернення, оплати, строковості тощо.

А ті держави, що відносяться до англосаксонської системи права дотримуються іншого підходу при визначенні кредитної установи. Наприклад, в англійському праві основний акцент робиться не на саме поняття “банк”, а на регулювання банківської діяльності, тобто умов договорів тощо, що застосовуються в банківській практиці.

Враховуючи такі розбіжності у зазначеній дефініції, слід звернутися до положень Директиви Європейського Парламенту та Ради ЄС 2000/12/ЄС від 20 березня 2000 р. про створення і ведення діяльності кредитних установ. Метою прийняття цієї Директиви стала необхідність саме кодифікації деяких банківських директив, в яких були закладені дефініції з зазначених питань для побудови загальних підходів у державах ЄС до розуміння банківської діяльності.

Що стосується нашої держави, то Закон України “Про банки і банківську діяльність” визначає банківську систему, виходячи з суб’єктного критерію – вона складається з Національного банку України та інших банків, що були створені відповідно до ч. 1 ст. 4 зазначеного Закону. Такий підхід свідчить про відсутність визначеності системності при роботі з нормативно-правовими

актами, які закріплюють статус фінансових посередників в Україні. А це у свою чергу, потягло за собою відсутність таких родових і видових понять як кредитна система або небанківська кредитна чи фінансова установа.

Разом з тим, головною метою Національного банку України є забезпечення стабільності грошової одиниці, а для цього необхідно забезпечити певний ступінь його політичної та економічної незалежності. Перша проявляється в тому, що Національний банк встановлює цільові орієнтири грошової маси і його дії схвалюють як виконавчі так і законодавчі органи. Друга – означає самостійність банку у виборі інструментів грошово-кредитної політики [2, с. 17]. Крім того для забезпечення економічної незалежності національного банку важливе значення має характер здійснюваного ним контролю за кредитною системою.

Контроль, в тому числі і фінансовий, є одним з елементів правової держави. Фінансовий контроль є невід'ємною складовою фінансової діяльності, завдяки якій створюється матеріальна основа, необхідна для функціонування держави. Він сприяє дотриманню законності у сфері формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів коштів.

Одним із напрямів підвищення ефективності фінансового контролю в сучасних умовах є координація і взаємодія між контролюючими суб'єктами. Координація означає узгодження і встановлення доцільності співвідношення дій різних органів, що займаються контролем. Фінансове правопорушення, як правило, відрізняється від злочину як суспільно-небезпечного діяння. Тому координація контролюючих органів з органами прокуратури просто необхідна, тому що тільки працівники прокуратури можуть визначати, чи є в діях суб'єкта склад злочину чи адміністративний проступок.

Враховуючи спільну мету контролюючі органи, в тому числі, Національний банк спрямовують свої дії на попередження і виявлення правопорушень, одночасно прокуратура нібито спонукає їх діяти на підставі принципів законності, плановості, об'єктивності тощо. Разом з тим прокуратура не втручається в діяльність контролюючих органів. Ще у 2001 році Генеральною прокуратурою України на координаційній нараді підкреслювалася необхідність постійного обміну інформацією, документами та матеріалами. Проте конкретного закону з цього приводу не прийнято до цього часу.

Тому ми вважаємо, що необхідно прийняти конкретний закон України "Про фінансовий контроль в Україні", що стане загальною нормативною базою, фундаментом для всіх контролюючих і правоохоронних органів з питань координації та взаємодії між ними, а також сприятиме підвищенню ефективності їх діяльності.

Література

1. Розенталь, Д. Э. Справочник по правописанию, произношению, литературному редактированию [Текст] / Д. Э. Розенталь, Е. В. Джанджанова, Н. П. Кабанова. – М. : Моск. междунар. шк. переводчиков, 1994. – 399, [1] с.
2. Адамик, Б. П. Національний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : навчальний посібник / Б. П. Адамик. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 278 с.
3. Мишкін, Фредерік. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків [Текст] / Ф. С. Мишкін ; пер. с англ. – К. : Основи, 1998. – 963 с.

4. Котелкин, С. В. Международная финансовая система [Текст] / С. В. Котелкин. – М. :
Экономистъ, 2004. – 544 с.

Сухонос, В.В. Правовий статус Національного банку України та його взаємодія з
органами прокуратури / В.В. Сухонос // Актуальні проблеми правового регулювання
фінансово-кредитних відносин в умовах кризи: практичне правозастосування і шляхи її
вдосконалення: збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної
конференції 4-5 червня 2010 р. - Суми: УАБС НБУ, 2010. - С. 143-146.